

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

MODERN METHODS OF PRESERVING AND DISPLAYING ETHNOCULTURAL HERITAGE IN THE LOCAL HISTORY MUSEUMS OF THE SAMARKAND REGION

Abdullayev Shaxobiddin Norqo'zi o'g'li

History teacher, School No. 69, Bulung'ur district

Abdullayevshaxob132@gmail.com

Abstract

This study analyzes modern methods of preserving and displaying ethnocultural heritage in the local history museums of the Samarkand region on the basis of open official sources, regulatory documents and statistical data. The research focuses on the Regional Local History Museum, which is part of the Samarkand State Museum-Reserve, as well as the history museums of Kattakurgan city and the Ishtikhon and Pakhtachi districts. Drawing on specific facts - about 30,000 ethnographic items held by the museum-reserve, 916.9 thousand visits to the region's museums in 2024, and the expansion of museum services and digitalization under Presidential Resolution No. PQ-261 of 27 May 2022 - the study examines six directions: contextual exhibition design, community-based display, electronic cataloguing, virtual and augmented reality technologies, diversification of museum services, and the idea of an open-air ethnographic space. The article identifies problems, including the limited scholarly circulation of the ethnographic collection and the absence of district-level data in statistical reporting, and offers proposals to address them.

Keywords

ethnocultural heritage; local history museum; Samarkand region; museum exhibition; digitalization; virtual tour; augmented reality; intangible cultural heritage.

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

**СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ СОХРАНЕНИЯ И ЭКСПОНИРОВАНИЯ
ЭТНОКУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ В КРАЕВЕДЧЕСКИХ МУЗЕЯХ
САМАРКАНДСКОЙ ОБЛАСТИ**

Абдуллаев Шахобиддин Норкузи угли

учитель истории школы № 69 Булунгурского района

Abdullayevshaxob132@gmail.com

Аннотация. В данном исследовании анализируются современные методы сохранения и демонстрации этнокультурного наследия в краеведческих музеях Самаркандской области с опорой на открытые официальные источники, нормативные документы и статистические данные. Объектами исследования выступают Областной краеведческий музей (входящий в состав Государственного музея-заповедника «Самарканд»), а также исторические музеи города Каттакурган, Иштиханского и Пахтачийского районов. На основе конкретных фактов — таких как хранение около 30 000 этнографических экспонатов в музее-заповеднике, 916 900 посещений региональных музеев в 2024 году, а также расширение спектра музейных услуг и внедрение цифровых технологий в соответствии с постановлением № ПП-261 (от 27 мая 2022 года), — в работе выделены шесть ключевых направлений: контекстные экспозиции, выставки с участием местного сообщества, электронная каталогизация, технологии виртуальной и дополненной реальности, расширение музейных услуг и концепция создания этнографических пространств под открытым небом. Выявлены такие проблемы, как недостаточная интеграция сведений об этнографических коллекциях в научный оборот и отсутствие отдельной статистической отчетности по деятельности районных музеев; также представлены предложения по решению данных задач.

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

Ключевые слова: этнокультурное наследие; краеведческий музей; Самаркандская область; музейная экспозиция; цифровизация; виртуальный тур; дополненная реальность; нематериальное культурное наследие.

**SAMARQAND VILOYATI O'LKASHUNOSLIK MUZEYLARIDA
ETNOMADANIY MEROSNI SAQLASH VA NAMOYISH ETISHNING
ZAMONAVIY USULLARI**

Abdullayev Shaxobiddin Norqo'zi o'g'li

Bulung'ur tumani 69-maktab tarix fani o'qituvchisi

E-mail: Abdullayevshaxob132@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu mavzuda Samarqand viloyati o'lkashunoslik muzeylarida etnomadaniy merosni saqlash va namoyish etishning zamonaviy usullari ochiq rasmiy manbalar, me'yoriy-huquqiy hujjatlar va statistik ma'lumotlar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqot obyekti - "Samarqand" davlat muzey-qo'riqxonasi tarkibidagi Viloyat o'lkashunoslik muzeyi hamda Kattaqo'rg'on shahar, Ishtixon va Paxtachi tuman tarixi muzeylari. Muzey-qo'riqxonada 30 mingga yaqin etnografik ashyo saqlanishi, 2024-yilda viloyat muzeylariga 916,9 ming kishi tashrif buyurgani, 2022-yil 27-maydagi PQ-261-son qaror bilan muzey xizmatlari va raqamlashtirish yo'nalishlari kengaytirilgani kabi aniq faktlarga tayanib, oltita yo'nalish - kontekstual ekspozitsiya, hamjamiyat ishtirokidagi ko'rgazma, elektron kataloglashtirish, virtual va to'ldirilgan reallik texnologiyalari, muzey xizmatlarini kengaytirish hamda ochiq osmon ostidagi etnografik makon tashkil etish g'oyasi - yoritiladi. Etnografik fond ma'lumotlarining ilmiy muomalaga yetarlicha kiritilmagani, tuman muzeylari faoliyatining statistik hisobotda alohida aks etmasligi kabi muammolar aniqlanib, ularni bartaraf etishga qaratilgan takliflar beriladi.

Kalit so'zlar: etnomadaniy meros; o'lkashunoslik muzeyi; Samarqand viloyati;

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

muzey ekspozitsiyasi; raqamlashtirish; virtual tashrif; to‘ldirilgan reallik; nomoddiy madaniy meros.

Kirish

Etnomadaniy meros - xalqning turmush tarzi, kiyinish madaniyati, hunarmandchiligi, urf-odat va marosimlarida namoyon bo‘ladigan moddiy hamda nomoddiy qadriyatlar majmui. Muzeylar bu merosni to‘plash, saqlash, tadqiq etish va jamoatchilikka yetkazishning asosiy ijtimoiy institutlaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda muzey ishida ikki jarayon yonma-yon kechmoqda: bir tomondan, merosni asrash va hujjatlashtirish talablari kuchaymoqda, ikkinchi tomondan, tashrifchi bilan muloqotning yangi shakllari - raqamli, interaktiv va hamjamiyatga tayangan shakllar - ommalashmoqda.

Samarqand viloyatida etnomadaniy merosni muzeylashtirish uzoq tarixga ega. Hozirgi “Samarqand” davlat muzey-qo‘riqxonasining ildizi 1896-yilda ochilgan Samarqand statistika qo‘mitasi muzeyiga borib taqaladi [9], muzey-qo‘riqxona fondlarida esa 30 mingga yaqin etnografik ashyo saqlanadi [10; 11]. Shu bilan birga, muzey faoliyatining huquqiy-me‘yoriy asosi [3; 4] hamda texnologik imkoniyatlari [13–16] sezilarli o‘zgardi: elektron kataloglashtirish, virtual tur va to‘ldirilgan reallik, muzey xizmatlarini kengaytirish muzey ishining oddiy yo‘nalishlariga aylanmoqda.

O‘zbek tilidagi muzeyshunoslik o‘quv qo‘llanmalari muzey ishining umumiy nazariy asoslarini yoritadi [5]. Samarqand davlat muzey-qo‘riqxonasi etnografik kolleksiyalariga bag‘ishlangan tadqiqotlarda kolleksiyalarning shakllanishi, tarkibi va ulardan foydalanish istiqbollari tahlil qilingan [10]; shu mavzuda boshqa ilmiy maqolalar ham e‘lon qilingan [12]. Shu bilan birga, mavjud manbalardagi ma‘lumotlarning aksariyati ilmiy muomalaga kiritilmagani qayd etilgan [10]. Xorijiy muzeyshunoslikda muzeyning tashrifchi va hamjamiyat bilan munosabatini qayta ko‘rib

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

chiqish [18] hamda raqamli madaniy merosni tanqidiy o'rganish [19] alohida yo'nalish sifatida shakllangan. Biz aniqlagan manbalar orasida Samarqand viloyati o'lkashunoslik muzeylarida etnomadaniy merosni saqlash va namoyish etishning zamonaviy usullarini yaxlit tahlil qilgan ish topilmadi. Mazkur maqola shu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

Tadqiqotning maqsadi - Samarqand viloyati o'lkashunoslik muzeylarida qo'llanilayotgan (yoki qo'llanishi me'yoriy jihatdan nazarda tutilgan) zamonaviy usullarni aniqlash, tizimlashtirish va ularni takomillashtirish yo'llarini asoslash. Bunda quyidagi vazifalar hal etildi: etnomadaniy merosni muzeylashtirishning nazariy-huquqiy asoslarini ko'rib chiqish; viloyat muzeylaridagi etnografik fondlar va statistik ko'rsatkichlarni tahlil qilish; Viloyat o'lkashunoslik muzeyi tajribasini o'rganish; zamonaviy usullarni yo'nalishlar bo'yicha guruhlash; muammolarni aniqlab, amaliy takliflar ishlab chiqish.

Tadqiqot usullari: hujjatlar tahlili, rasmiy veb-resurslarning kontent-tahlili, statistik ma'lumotlarni qiyosiy tahlil qilish, tarixiy-mantiqiy va tizimli yondashuv. Maqola 2026-yil sentyabr holatidagi ochiq manbalarga tayanadi; muzeylarning ichki hisobotlari va joyida kuzatuv natijalari tahlilga kiritilmagan. Bu tadqiqotning cheklovi bo'lib, keyingi ishlarda maydon tadqiqotlari bilan to'ldirilishi mumkin.

Etnomadaniy merosni muzeylashtirishning nazariy-huquqiy asoslari

Xalqaro muzeylar kengashi (ICOM) 2022-yilda qabul qilgan ta'rifga ko'ra, muzey jamiyat xizmatidagi doimiy, notijorat muassasa bo'lib, moddiy va nomoddiy merosni tadqiq etadi, to'playdi, saqlaydi, sharhlaydi va namoyish etadi; u ommaga ochiq, qulay va inklyuziv bo'lishi, xilma-xillikni qo'llab-quvvatlashi hamda faoliyatini hamjamiyatlar ishtirokida amalga oshirishi lozim [1]. Bu ta'rif etnomadaniy meros uchun ikki jihatdan muhim: nomoddiy meros muzey vazifalari doirasiga ochiq kiritilgan, hamjamiyat ishtiroki esa tamoyil sifatida belgilangan.

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

YUNESKOning 2003-yilgi Nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilish to'g'risidagi konvensiyasi merosni "saqlash" tushunchasini faqat ashyoni omborda asrash bilan cheklamaydi: unga merosni aniqlash, hujjatlashtirish, tadqiq etish, muhofaza qilish, targ'ib qilish, qadrlash va avloddan avlodga o'tkazish choralari kiradi [2]. Demak, etnografik ashyo (masalan, kashta yoki zargarlik buyumi) bilan bir qatorda uni yaratish bilimi va ko'nikmasi ham muzey e'tiboridan chetda qolmasligi kerak.

Milliy darajada muzey faoliyatining asosiy huquqiy asosi - 2008-yil 12-sentyabrdagi "Muzeylar to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni (O'RQ-177-son) bo'lib, u muzeylarni tashkil etish, Milliy muzey fondi va uning Davlat katalogini yuritish tartibini belgilaydi [3]. Statistika organlarining uslubiy tushuntirishida muzey ashyolari va kolleksiyalarini saqlash, o'rganish hamda ommaga namoyish etish uchun tashkil etilgan doimiy faoliyat yurituvchi notijorat madaniyat muassasasi sifatida ta'riflanadi; nomoddiy madaniy meros obyektlariga esa urf-odatlar, xalq ijodiyoti, xalq badiiy hunarmandchiligi va amaliy san'ati bilan bog'liq bilim, ko'nikma, asbob-anjom, artefakt va madaniy makonlar kiritiladi [6].

2022-yil 27-maydagi PQ-261-son Prezident qarori muzeylarni qo'llab-quvvatlash, ularning marketing siyosati va xizmatlar sohasini rivojlantirish, muzeylarga innovatsion texnologiyalarni samarali joriy etish, boy tarixiy-madaniy merosni keng targ'ib qilishni maqsad qilib qo'ydi [4]. Qaror doirasida, xususan, muzey ashyolari va kolleksiyalarini elektron aniqlash, Milliy muzey fondining elektron davlat katalogini shakllantirish, katalogda ashyolarning fotosuratlarini va 3D versiyalarini joylashtirish topshirilgan [15].

Samarqand viloyati muzey tarmog'i va etnografik fondlar

Samarqand viloyatida muzey ishining asosiy qismi "Samarqand" davlat muzey-qo'riqxonasi zimmasida. 1982-yildan O'zbekiston madaniyati tarixi davlat muzeyi muzey-qo'riqxonaning bosh muzeyi hisoblanadi; bu muzey 1896-yilda Samarqand

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

statistika qo'mitasi muzeyi sifatida ochilgan, 1937-yildan esa Samarqand viloyat o'lkashunoslik muzeyi nomini olgan davri ham bo'lgan [9]. Muzey-qo'riqxonaning rasmiy saytida 13 ta muzey (ko'rgazmalar zallari bilan birga) sanab o'tilgan: O'zbekiston madaniyati tarixi davlat muzeyi (Buyuk Ipak yo'li hamda Xalqlar do'stligi va diniy bag'rikenglik ko'rgazmalar zallari bilan), Afrosiyob muzeyi, Mirzo Ulug'bek muzey-majmuasi, Viloyat o'lkashunoslik muzeyi, Sadriddin Ayniy, Mahmudxo'ja Behbudiy va Xoja Abdulaziz Abdurasulov uy-muzeylari, Ergash Jumanbulbul o'g'li memorial muzeyi hamda Ishtixon, Kattaqo'rg'on va Paxtachi muzeylari [7].

Samarqand viloyat statistika boshqarmasi ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda viloyatda faoliyat yuritgan muzeylar soni 13 ta bo'lib, ulardan 12 tasi filial hisoblanadi; muzeylarga tashrif buyuruvchilar soni 916,9 ming kishini tashkil etgan [6]. Muzeylar sonining besh yillik dinamikasi 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval. Samarqand viloyatida faoliyat yuritgan muzeylar soni (birlikda)

Yil	2020	2021	2022	2023	2024
Muzeylar soni	12	13	15	15	13

Manba: [6] asosida muallif tuzgan.

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, 2022–2023-yillarda 15 taga yetgan muzeylar soni 2024-yilda 13 taga kamaygan; hisobotda bu o'zgarish sababi izohlanmagan. Shuningdek, hisobotning hududlar kesimidagi jadvalida barcha 13 muzey Samarqand shahri qatorida ko'rsatilgan, Kattaqo'rg'on shahri va tumanlar (jumladan, Ishtixon va Paxtachi) bo'yicha alohida ma'lumot berilmagan [6]. Bu holat tuman va shahar muzeylarining o'z hududiy auditoriyasiga ta'sirini statistik jihatdan baholashni qiyinlashtiradi.

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

Etnografik fondlar hajmi jihatidan muzey-qo'riqxonalar alohida o'rin tutadi. Ilmiy tadqiqotlarga ko'ra, Samarqand muzeyida Markaziy Osiyo xalqlarining urf-odati, udumlari va kiyinishi bilan bog'liq, 30 dan ortiq kolleksiyani tashkil etuvchi 30 mingga yaqin etnografik ashyo saqlanadi [10; 11]. Ular orasida dekorativ va mayda kashtachilik, ayollar va erkaklar kiyimi, bosh kiyimlar, gazlama va gulbosma, zardo'zlik, ayollar ro'mollari, belbog' va dastro'mollar, kelinlik ziynatlari - tilloqosh, bilaguzuk, zirak, uzuk, daspona, zebigardon, murg'ak, tanga qatori, tavq, tumor, bozband, qo'ltiqumor kabi buyumlar noyob durdonalar sifatida qayd etilgan [10].

Etnografik namoyishlar muzey-qo'riqxonalar tarkibidagi deyarli barcha muzeylarda mavjud: O'zbekiston madaniyati tarixi davlat muzeyida O'zbekiston aholisining, Viloyat o'lkashunoslik muzeyida esa Samarqand aholisining maishiy turmushi yoritiladi; Ayniy, Abdurasulov, Behbudiy uy-muzeylari va Jumanbulbul memorial muzeyida ma'rifatparvarlar hayoti bilan bog'liq etnografik ashyolar, Ishtixon, Paxtachi va Kattaqo'rg'on muzeylarida esa hudud aholisining maishiy turmushi aks ettirilgan [11]. Muzey-qo'riqxonaning etnografik kolleksiyasiga bag'ishlangan alohida ilmiy maqola ham e'lon qilingan [12].

Viloyat o'lkashunoslik muzeyi: etnomadaniy merosni namoyish etish tajribasi

Viloyat o'lkashunoslik muzeyi Samarqand shahrida, A. Jomiy ko'chasi 51-uyda joylashgan [7]. Muzey 1981-yil dekabrda O'zbekiston madaniyati va san'ati tarixi muzeyi to'plamlari negizida, birinchi gildiya savdogari Abram Kalantarovga tegishli, me'mor E.O. Nalle loyihasi bo'yicha 1902–1916-yillarda qurilgan tarixiy binoda ochilgan; hovlida shu yillarda beshta bino qad ko'targan, qurilishga 130 ming oltin rubldan ko'proq mablag' sarflangan [8]. Binoni bezashda usta Kamol, usta Hofiz va boshqa hunarmandlar qatnashgan; naqshinkor yog'och shift, ganch o'yima naqshlar va ganch panjaralar, keramika pechlari hamda billur qandil interyerning o'ziga xos

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

qiymatini belgilaydi [7; 8]. Bino davlat muhofazasidagi me'moriy yodgorlik hisoblanadi [7].

Muzeyning birinchi qavatidagi ekspozitsiya viloyat tarixini qadimgi davrlardan XX asr boshlarigacha yoritadi [7]. Etnomadaniy meros nuqtai nazaridan quyidagi bo'limlar muhim: birinchidan, yirik yer egasi turar joyining namunasi - hovli tashqi (erkaklar uchun) va ichki (ayollar uchun) qismlarga bo'lingan, XIX asrga xos liboslar, uy-ro'zg'or buyumlari va bezaklar bilan; ikkinchidan, "Mintaqadagi hunarmandchilik va savdo" mavzusidagi zal - metall va keramika buyumlari, eski fotosuratlar hamda hunarmandlar ustaxonalarining risola-nizomi; uchinchidan, darvesh va so'fiylar hayotiga oid eksponatlar - xirqa, kuloh, munchoq, tumor; to'rtinchidan, "XX asr boshidagi mintaqa aholisining dekorativ-amaliy san'ati va an'anaviy marosimlari" mavzusi - liboslar, uy-ro'zg'or buyumlari va to'y zargarlik buyumlari [7].

Muzeyda Jadidchilik davriga oid ekspozitsiya ham mavjud: Mahmudxo'ja Behbudiy 1913–1914-yillarda o'zbek, tojik va rus tillarida nashr etilgan "Samarqand" ro'znomasining muharriri bo'lgan; zalda yangi usuldagi maktablar o'quvchilarining fotosuratlari, darsliklar, spektakllar va mablag' yig'ish uchun tayyorlangan asl plakatlar namoyish etiladi [7].

Ko'p millatli merosni ko'rsatish nuqtai nazaridan "The Joint" xalqaro tashkiloti ko'magida tashkil etilgan "Hududdagi yahudiylar o'tmishi va bugungi kuni" ko'rgazmasi ahamiyatlidir: unda "Juhuton" ("Yahudiylar") kvartali tarixi, XIX–XX asr Buxoro yahudiylarining hayoti va turmushini aks ettiruvchi diniy yodgorliklar, uy-ro'zg'or buyumlari, kiyim-kechaklar va fotosuratlar taqdim etilgan; yahudiylarning mintaqa madaniyatiga qo'shgan hissasi ham yoritilgan [7; 8].

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

Zamonaviy usullar tahlili

Yuqoridagi faktlar asosida Samarqand amaliyotida va milliy siyosatda ifodalangan zamonaviy usullarni oltita yo‘nalishga guruhlash mumkin (2-jadval).

2-jadval. Etnomadaniy merosni saqlash va namoyish etishning zamonaviy yo‘nalishlari

Yo‘nalish	Samarqand va milliy amaliyotdagi aniq misollar	Manba
Kontekstual ekspozitsiya va tarixiy interyer	Kalantarov saroyi interyeri (ganch o‘ymakorligi, naqqoshlik); ikki qismli (tashqi va ichki) hovli modeli, XIX asr liboslari va uy-ro‘zg‘or buyumlari	[7; 8]
Hamjamiyat ishtirokidagi ko‘rgazma	“Hududdagi yahudiylar o‘tmishi va bugungi kuni” ko‘rgazmasi; “Milliy merosga mening hissam” aksiyasi (respublika miqyosida)	[7; 17]
Elektron kataloglashtirish	Milliy muzey fondining elektron katalogi (Museum Plus); ashyolarning fotosurat va 3D versiyalari	[13; 14; 15]
Virtual va to‘ldirilgan reallik	NazzAR ilovasi; Viloyat o‘lkashunoslik muzeyining virtual tashrifi (kr360.nazzar.uz)	[7; 16]
Xizmatlarni kengaytirish va kirish imkoniyati	“Muzey kechalari”, “Ochiq osmon ostidagi festival”, hunarmandlar mahorat saboqlari (PQ-261); bepul kirish kunlari	[4; 7; 15]

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

Yo‘nalish	Samarqand va milliy amaliyotdagi aniq misollar	Manba
Ochiq osmon ostidagi etnografik makon (taklif)	Samarqandda “Etnografiya mahallasi” va etnografik muzey tashkil etish g‘oyasi	[11; 15]

Kontekstual ekspozitsiya va tarixiy interyer

Zamonaviy muzeyshunoslikda etnografik ashyoni vitrinadagi yakka buyum sifatida emas, u ishlatilgan ijtimoiy muhit bilan birga ko‘rsatish tamoyili keng tarqalgan. Viloyat o‘lkashunoslik muzeyida bu tamoyil hovli modeli orqali amalga oshirilgan: hovlining tashqi va ichki qismlarga bo‘linishi tashrifchiga XIX asr yirik yer egasi xonadonidagi makon tuzilmasini ko‘rsatadi, liboslar va uy-ro‘zg‘or buyumlari esa shu makonning tarkibiy qismiga aylanadi [7]. Muzey binosining o‘zi ham eksponat vazifasini bajaradi: ganch o‘ymakorligi va naqqoshlik namunalari, shuningdek binoni bezagan ustalarning nomlari ma’lum bo‘lishi nomoddiy merosning tashuvchisi - usta shaxsini ko‘rsatish imkonini beradi [7; 8].

Hamjamiyat ishtirokidagi yondashuv

ICOM ta’rifida hamjamiyat ishtiroki tamoyil sifatida qayd etilgan [1], xorijiy muzeyshunoslikda esa muzeyning yagona “ekspert ovozi”dan hamjamiyat bilan suhbatga o‘tishi paradigma o‘zgarishi sifatida muhokama qilinadi [18]. Samarqandda bu yondashuv yahudiylar jamoasi ishtirokida tayyorlangan ko‘rgazmada namoyon bo‘ladi [7]. Milliy miqyosda esa 2022-yil 27-maydagi PQ-261-son qaror asosida uch yildan beri “Milliy merosga mening hissam” umumxalq aksiyasi o‘tkazib kelinmoqda:

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

2024-yilda mahalliy byudjetlardan 5 mlrd 213 mln so'm ajratilgan, davlat muzeylari fond xarid komissiyalarining 322 ta bayonnomasiga ko'ra aholidan jami 4 mlrd 74 mln so'mga 2 354 ta madaniy boylik xarid qilingan, yana 3 899 ta madaniy boylik muzeylarga sovg'a qilingan [17]. Bu raqamlar respublika miqyosiga tegishli va Samarqand viloyati bo'yicha ajratilmagan; biroq aholidagi madaniy boyliklar orasida kiyim, zargarlik va ro'zg'or buyumlari kabi etnografik ashyolar salmoqli bo'lishi mumkinligini hisobga olsak, bu aksiya viloyat muzeylari fondlarini boyitish uchun ham muhim imkoniyatdir.

Elektron kataloglashtirish, virtual tur va to'ldirilgan reallik

Raqamlashtirishni uch darajada kuzatish mumkin. Birinchisi - hujjatlashtirish. Milliy muzey fondining elektron katalogi Shveysariyaning Zetcom kompaniyasi ishlab chiqqan Museum Plus platformasida yaratilmoqda: tizim ashyoning nomi, yaratilgan sanasi, muallifi, muzeyga qanday kelgani, hozirgi holati va restavratsiya jarayonlarini bitta bazada jamlaydi; ilgari o'rtacha 4 soat ketadigan qidiruv 4 soniyagacha qisqarishi, kiritilgan o'zgarishlar esa bosqichma-bosqich monitoring qilinishi ko'zda tutilgan [13]. Katalogizatsiya ikki bosqichda amalga oshiriladi: birinchi bosqichda muzey xodimlari uchun ichki tizim, ikkinchi bosqichda esa keng jamoatchilik uchun ochiq virtual galereya yaratilishi rejalashtirilgan [13; 14]. Zetcom kompaniyasi 1998-yilda Bern shahrida tashkil topgan, Museum Plus dasturidan Luvr kabi muzeylar ham foydalanadi [14]. PQ-261 esa katalogda ashyolarning fotosuratlarini va 3D versiyalari bo'lishini, katalogning xalqaro qidiruv tizimlari va boshqa elektron xizmatlar bilan integratsiyalashuvini talab qiladi [15].

Ikkinchi daraja - virtual tashrif. Muzey-qo'riqxonalar saytida "Virtual tashrif" bo'limi mavjud bo'lib, unda O'zbekiston madaniyati tarixi davlat muzeyi, Afrosiyob muzeyi va Viloyat o'lkashunoslik muzeyi keltirilgan; Viloyat o'lkashunoslik muzeyi sahifasidan

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

esa virtual tashrif havolasiga (kr360.nazzar.uz) o'tish mumkin [7]. Uchinchi daraja - to'ldirilgan reallik. NazzAR ilovasida foydalanuvchi kamerani maxsus stiker bilan belgilangan eksponatga qaratganda ashyo haqida qo'shimcha axborot oladi; virtual tur formatida esa ko'p tilli virtual tarjimonli tematik 3D ekskursiyalar taklif etiladi. Loyiha Prezident topshirig'i bilan amalga oshirilgan va 2019-yil yanvarda Prezidentning Samarqand viloyatiga ish safari chog'ida taqdim etilgan [16]. Bundan tashqari, muzey-qo'riqxonaga Facebook, Telegram va YouTube sahifalari, video kutubxona, foto galereya va "Muzey kolleksiyasi" bo'limi orqali axborot tarqatadi [7].

Raqamli madaniy merosni tanqidiy o'rganish yo'nalishi raqamlashtirish faqat texnik nusxalash emas, balki merosni talqin qilishning yangi shakli ekanini ko'rsatadi [19]. Etnomadaniy meros uchun bu - ashyo bilan birga uning yaratilish bilimi, marosimdagi vazifasi va ijrochilar ovozi ham qayd etish zarurligini anglatadi [2].

Xizmatlarni kengaytirish va kirish imkoniyatlari

PQ-261 doirasida 2022–2023-yillarga mo'ljallangan maqsadli rejaga ko'ra 27 ta muzeyda ko'ngilochar dasturlar, konsertlar, "Muzey kechalari", "Ochiq osmon ostidagi festival", hunarmandlardan mahorat saboqlari, sovg'a va esdalik buyumlari do'konlari, internet-do'konlar hamda fotosessiyalar uchun maxsus zonalar kabi xizmatlarni joriy etishga ruxsat berilgan [15]. Bu chora-tadbirlar etnomadaniy merosni statik ashyo emas, jonli amaliyot sifatida - masalan, kashta yoki ganch o'ymakorligi bo'yicha usta darslari orqali - namoyish etishga huquqiy zamin yaratadi. O'rganilgan manbalarda ushbu 27 ta muzey ro'yxati keltirilmagan, shu sabab Samarqand muzeylarida bu xizmatlarning qanchasi amalda joriy etilgani alohida o'rganishni talab qiladi.

Kirish imkoniyatlari nuqtai nazaridan, har oyning birinchi yakshanba kuni barcha davlat muzeylariga kirish bepul; 18 yoshga to'lmagan bolalar va ularga hamrohlik qiluvchilar uchun seshanba va juma kunlari kirish bepul [7]. Muzey-qo'riqxonaga saytida

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

“Imkoniyati cheklanganlar uchun” bo‘limi, tashkiliy tuzilmada esa Restavratsiya va konservatsiya, Fond hisobi, Noshirlik va axborot texnologiyalari hamda Marketing va turizm bo‘limlari mavjud [7].

2024-yilda viloyat muzeylariga tashrif buyuruvchilarning 10,8 foizini umumta’lim maktablari o‘quvchilari hamda oliy va o‘rta maxsus ta’lim muassasalari talabalari tashkil etgan [6]. Demak, tashrifchilarning qariyb 89,2 foizi boshqa toifalarga mansub. Bu ko‘rsatkich muzey pedagogikasi - maktablar bilan tizimli hamkorlik - orqali ta’lim auditoriyasi ulushini oshirish uchun zaxira mavjudligini ko‘rsatadi.

Ochiq osmon ostidagi etnografik makon g‘oyasi

Muzey-qo‘riqxonada 30 mingga yaqin etnografik ashyo saqlanishi Samarqandda etnografik muzey va “ochiq osmon ostida”gi etnografiya mahallasi tashkil etish imkonini beradi, degan g‘oya ilgari surilgan [11]. Unga ko‘ra, Qorasuv mavzesiga tutash hududda barpo etilishi rejalashtirilgan yirik osma ko‘prik ostida va Siyob ariqining vokzalorti hududida “Etnografiya mahallasi”ni tashkil etish, Siyob va Obi Rahmat ariqlari oqib o‘tadigan pastlik hududlarga Konigil hunarmandchilik mahallasidagi kabi “etnografik landshaft” berish, bu hududlarda “Navro‘z” sayllarini o‘tkazish mumkin [11]. Milliy siyosat darajasida esa 2023–2026-yillarga mo‘ljallangan maqsadli rejada arxeologik yodgorliklarni konservatsiya qilish, ochiq osmon ostidagi muzeylar tashkil etish nazarda tutilgan; ro‘yxatga Samarqand viloyatidagi Sherozqal’a va Afrosiyob ham kiritilgan [15]. O‘rganilgan manbalarda etnografik yo‘nalish uchun shunga o‘xshash rejaviy hujjat aniqlanmadi.

Muammolar va takliflar

Tahlil natijalariga ko‘ra, quyidagi muammolar ajralib turadi: birinchidan, etnografik kolleksiyalar bo‘yicha ma’lumotlarning aksariyati ilmiy muomalaga kiritilmagan [10]; ikkinchidan, statistik hisobotda tuman va shahar muzeylari faoliyati

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

alohida ko‘rsatilmagan, muzeylar sonining 2024-yildagi kamayishi izohlanmagan [6]; uchinchidan, raqamlashtirish bo‘yicha me‘yoriy talablar (fotosurat va 3D versiyalar) [15] mavjud bo‘lsa-da, etnografik fondning ochiq onlayn katalogi haqida o‘rganilgan manbalarda ma‘lumot uchramadi; to‘rtinchidan, umumta‘lim maktablari o‘quvchilari hamda oliy va o‘rta maxsus ta‘lim muassasalari talabalarining ulushi tashrifchilarning 10,8 foizini tashkil etadi [6], bu esa ta‘lim muassasalari bilan hamkorlik uchun zaxira mavjudligini ko‘rsatadi. Ushbu muammolarni hal etish uchun quyidagi takliflar ilgari suriladi:

1) Etnografik fondning ilmiy-ommaviy katalogini (masalan, kashta, zardo‘zlik, kelinlik ziynatlari, bosh kiyimlar kabi mavzular bo‘yicha) tayyorlab, Milliy muzey fondining elektron katalogi ikkinchi bosqichidagi ochiq virtual galereyaga [13; 14] bosqichma-bosqich joylashtirish.

2) Nomoddiy elementlarni hujjatlashtirish: kashtachilik, zardo‘zlik, ganch o‘ymakorligi kabi hunarlar bo‘yicha ustalar bilan videointervyu va texnologik jarayon yozuvlarini tayyorlab, ularni ashyo yorlig‘iga QR-kod orqali biriktirish. Bu YUNESKO konvensiyasidagi “hujjatlashtirish” va “avloddan avlodga o‘tkazish” choralariga mos keladi [2].

3) Virtual tashrif va NazzAR imkoniyatlarini ashyo darajasiga chuqurlashtirish: etnografik ashyolarning 3D versiyalarini tayyorlash [15], ko‘p tilli izohlar va audiogid yaratish [16].

4) “Milliy merosga mening hissam” aksiyasi [17] doirasida viloyat mahallalari va oilalaridan etnografik ashyolar bilan birga ularning “hikoyasini” - kim, qachon, qaysi marosimda ishlatgani haqidagi og‘zaki ma‘lumotlarni ham yig‘ish.

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

5) Kattaqo‘rg‘on, Ishtixon va Paxtachi muzeylarini yagona tematik “Samarqand vohasi etnografiyasi” virtual marshrutiga birlashtirish hamda ularning faoliyatini statistik hisobotda alohida ko‘rsatish [6; 7].

6) Muzey pedagogikasini rivojlantirish: maktablar bilan hamkorlikda tarix va ona yurt tuy‘g‘usi darslarini muzey ekspozitsiyasida o‘tkazish, o‘quvchilar uchun ish varaqlari va qisqa tematik modullar tayyorlash. Bu ta’lim muassasalari ulushini oshirishga xizmat qiladi [6].

7) “Etnografiya mahallasi” g‘oyasini [11] iqtisodiy va shaharsozlik jihatidan asoslab, dastlab vaqtinchalik “Navro‘z” yarmarkasi va hunarmandlar ko‘rgazmasi shaklida sinovdan o‘tkazish; PQ-261 imkon bergan “Ochiq osmon ostidagi festival” va usta saboqlari [15] bunda tayyor format bo‘lishi mumkin.

Xulosa

Tadqiqot natijalari Samarqand viloyati o‘lkashunoslik muzeylarida etnomadaniy merosni saqlash va namoyish etish yo‘nalishida bir qator zamonaviy usullar shakllanganini ko‘rsatdi. Birinchidan, huquqiy-me‘yoriy asos yaratilgan: 2008-yilgi “Muzeylar to‘g‘risida”gi Qonun [3] va 2022-yil 27-maydagi PQ-261-son qaror [4] muzeylarda innovatsion texnologiyalar, elektron katalog va xizmatlarni kengaytirishga yo‘l ochdi. Ikkinchidan, “Samarqand” davlat muzey-qo‘riqxonasida 30 mingga yaqin etnografik ashyo saqlanadi [10; 11], viloyat muzeylariga 2024-yilda 916,9 ming kishi tashrif buyurgan [6] - bu merosni keng auditoriyaga yetkazish uchun katta salohiyat mavjudligini bildiradi.

Uchinchidan, Viloyat o‘lkashunoslik muzeyi kontekstual ekspozitsiya (ikki qismli hovli modeli, tarixiy interyer) va hamjamiyat ishtirokidagi ko‘rgazma (yahudiylar hayotiga bag‘ishlangan ekspozitsiya) tajribasini to‘plagan [7; 8]. To‘rtinchidan, raqamli yo‘nalishda Milliy muzey fondining elektron katalogi [13–15], virtual tashrif va

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

NazzAR to'ldirilgan reallik ilovasi [7; 16] joriy etilmoqda. Beshinchidan, etnografik fond ma'lumotlarining ilmiy muomalaga yetarlicha kiritilmagani [10], tuman muzeylari bo'yicha alohida statistik ma'lumot yo'qligi [6] kabi muammolar saqlanib qolmoqda.

Ishlab chiqilgan takliflar - etnografik fond katalogini ochiq onlayn nashr etish, nomoddiy elementlarni video va QR-kod orqali hujjatlashtirish, 3D va ko'p tilli izohlarni kengaytirish, hamjamiyatdan ashyo va og'zaki hikoyalar yig'ish, tuman muzeylarini yagona virtual marshrutga birlashtirish, muzey pedagogikasini rivojlantirish hamda ochiq osmon ostidagi etnografik makonni bosqichma-bosqich sinovdan o'tkazish - Samarqand muzeylarida etnomadaniy merosni saqlash va namoyish etish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Maqola materiallaridan tarix fani darslarida, sinfdan tashqari mashg'ulotlarda va muzey-ta'lim loyihalarida ham foydalanish mumkin. Keyingi tadqiqotlarda muzeylarda maydon kuzatuvlari va tashrifchilar so'rovi orqali natijalarni chuqurlashtirish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. ICOM. Museum Definition .. - Prague: International Council of Museums, 2022. - URL: <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/> ..
2. UNESCO. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage .. - Paris, 2003. - URL: <https://ich.unesco.org/en/convention> ..
3. O'zbekiston Respublikasining "Muzeylar to'g'risida"gi Qonuni. 2008-yil 12-sentyabr, O'RQ-177-son (yangi tahrir) .. URL: <https://lex.uz/acts/-1391728> ..
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 27-maydagi PQ-261-son qarori "Muzeylarda xizmatlar sohasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" .. URL: <https://lex.uz/docs/-6040013> ..

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

5. Muzeyshunoslik: o‘quv qo‘llanma / mas’ul muharrirlar A.A. Mavrulov, Z.A. Saidboboyev. Toshkent: Turon-iqbol, 2018. 260 b.

6. Samarqand viloyat statistika boshqarmasi. Samarqand viloyatida madaniyat va san’at muassasalari faoliyati (2024-yil uchun): press-reviz .. - Samarqand, 2025-yil 23-iyul. URL:<https://samstat.uz/uploads/Press-elizlar/2024/Ijtimoiy/Madaniyat%202024.pdf>

7. “Samarqand” davlat muzey-qo‘riqxonasi rasmiy sayti: Samarqand viloyat o‘lkashunoslik muzeyi; Virtual tashrif .. URL: <https://samarkandmuseum.uz/uz/muzei-dlya-menyu/samarqand-viloyat-tarixiy-muzeyi> ;
[https://samarkandmuseum.uz/uz/virtual-tashrif ..](https://samarkandmuseum.uz/uz/virtual-tashrif..)

8. Samarqand viloyat o‘lkashunoslik muzeyi // Vikipediya. - URL: https://uz.wikipedia.org/wiki/Samarqand_viloyat_o%CA%BBlkashunoslik_muzeyi

9. O‘zbekiston madaniyati va san’ati tarixi davlat muzeyi // Qomus.info .. - URL: [https://qomus.info/oz/encyclopedia/ou/ozbekiston-madaniyati-va-sanati-tarixi-davlat-muzeyi/ ..](https://qomus.info/oz/encyclopedia/ou/ozbekiston-madaniyati-va-sanati-tarixi-davlat-muzeyi/)

10. Samarqand davlat muzey-qo‘riqxonasi etnografiya kolleksiyasining shakllanishi va tarkibi tahliliga bag‘ishlangan maqola // International Journal of Intellectual and Cultural Heritage .

URL: [https://ihm.iscience.uz/index.php/ijich/article/download/339/318/352 ..](https://ihm.iscience.uz/index.php/ijich/article/download/339/318/352..)

11. Samarqandda etnografik muzey va “ochiq osmon ostida”gi etnografiya mahallasini tashkil etish masalalariga bag‘ishlangan maqola // International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences ..

URL: [https://ijpsss.iscience.uz/index.php/ijpsss/article/download/634/532/755 ..](https://ijpsss.iscience.uz/index.php/ijpsss/article/download/634/532/755..)

12. Qo‘chqarov S. Samarqand davlat muzey-qo‘riqxonasi etnografik kolleksiyasi // Interpretation and Researches. - 2025. - DOI: 10.5281/zenodo.14684527.

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

13. Abdurahmonova S. "Ma'lumotni 4 soat emas, 4 soniyada topish mumkin bo'ladi". Elektron muzey katalogi haqida // Kun.uz. - 2020-yil 6-mart.

URL: <https://kun.uz/news/2020/03/06/malumotni-4-soat-emas-4-soniyada-topish-mumkin-boladi-elektron-muzey-katalogi-haqida> ..

14. Milliy muzey fondining elektron katalogizatsiyasi .. - Madaniyat va san'atni rivojlantirish jamg'armasi (ACDF), 2020.

URL: <https://old.acdf.uz/oz/news/elektronnaya-katalogizaciya-nacionalnogo-muzeynogo-fonda> ..

15. Muzeylardagi madaniy boyliklarni muhofaza qilish kuchaytiriladi // Gazeta.uz. - 2022-yil 1-iyun. <https://www.gazeta.uz/oz/2022/06/01/museums/> ..

16. NazzAR Museum - to'ldirilgan reallik bilan muzeylar ..

URL: <https://nazzar.uz/location/en/uz.html> ..

17. 2024-yilda aholidan muzeylarga 4 mlrd so'mlik madaniy boyliklar sotib olindi - Madaniy meros agentligi // Gazeta.uz. - 2025-yil 1-aprel.

URL: <https://www.gazeta.uz/oz/2025/04/01/madaniy-meros/> ..

18. Anderson G. (ed.). Reinventing the Museum: The Evolving Conversation on the Paradigm Shift. 2nd ed. Lanham: AltaMira Press, 2012.

19. Cameron F., Kenderdine S. (eds.). Theorizing Digital Cultural Heritage: A Critical Discourse. Cambridge, MA: MIT Press, 2007.